

«Найбільше і найдорожче добро кожного народу – це його мова, та жива схованка людського духу, його багата скарбниця, в яку народ складає і своє давнє життя і свої сподіванки, розум, досвід, почування»

(Панас Мирний – український прозаїк, драматург).

❖ 1. ЦІКАВО ЗНАТИ!

Нині у світі, за різними даними, нараховується від 2,5 до 7 тисяч мов. Точно визначити кількість мов неможливо, оскільки відмінність між різними мовами й діалектами однієї мови умовна.

Мови світу розрізняються за структурою, кількістю їх носіїв, наявністю писемності, ступенем їх вивчення, суспільними функціями. Якщо порівняти, наприклад, українську й китайську мови, то виявиться, що в них дуже відмінна будова. В українській мові змінні слова мають закінчення, яким виражені значення роду, числа, відмінка, часу, особи. Вони можуть мати різні суфікси та префікси, які також виражають граматичні й лексико-граматичні значення. У китайській мові слова складаються лише з кореня, вони не змінюються. Зіставивши українську й англійську мови, ми також побачимо відмінності в їх структурах. Функцію, яку в українській мові виконують закінчення, в англійській мові передають прийменники.

Є мови з давньою писемністю (санскрит, хетська, грецька, італійська, німецька, болгарська, українська тощо) і молодописемні (киргизька, гагаузька, сомалі, карагаська тощо). Однак існують і такі мови, що не мають писемності (мови населення Африки, Австралії та ін.).

За даними Єврокомісії майже 2 мільйони мешканців країн Європейського Союзу знають українську мову. Поширеність української мови пояснюється тим, що в багатьох країнах ЄС проживає саме українська діаспора (у Польщі, Угорщині, Румунії, Словаччині, Прибалтиці, Чехії). Серед офіційних мов ЄС найуживанішою є німецька, головною мовою міжнаціонального спілкування в ЄС залишаються англійська, поширеними також є французька, італійська.

У 1934р. в м. Парижі на всесвітньому конкурсі краси мов українська мова посіла почесне третє місце (після французької і перської). Її мелодійність створюють фонетична розкіш, лексичне та фразеологічне багатство, синтаксична гнучкість, величезні словотворчі можливості. Наприклад, до слова **мова** можна підібрати образні означення: *мова – державна, українська, близька, дорога, проста, незбагненна, літературна, солов'їна, багата, дзвінка, співуча,*

мелодійна, багатотона, різноманітна, народна, інтонаційна, велична, безмежна, незора, неосяжна, прекрасна, неповторна, унікальна, колосиста, барвінкова. Калинова, світанкова, чарівна, чудова, рясна, волелюбна, вільна, незалежна, чиста, цілюща, натхненна, промениста, колоскова, радісна, красна, життєдайна, невичерпна, вічна, нев'януча, сонячна, ясна, красива, лагідна, мудра, земна, славна, розкішна, гнучка, крилата, неповторна, творча, пісенна, барвиста тощо.

А до слова **людина** можна підібрати означення: *добра, хороша, щаслива, розумна, весела, прекрасна, чесна, велика, красива, горда, справедлива, молода, хоробра, чуйна, щира, спокійна, щедра, благородна, вдумлива, вільна, всесильна. Вчена, гідна, гуманна, доросла, життєрадісна, здібна, культурна, освічена, порядна, правдива. Працьовита, рідна, сива, сумна, авторитетна. Бадьора, близька, видатна, вихована, відважна, відома, вперта, всемогутня, геніальна, грамотна, добродушна, доброзичлива, думаюча, мисляча, душевна тощо.*

Важливим інструментом мови також є пунктуація. Кожний розділовий знак завжди має свій смисл.

Наприклад, найдорожча друкарська помилка була виявлена в минулому столітті в США, коли в 1864 році фабриканти підкупили вашингтонських коректорів: вони переставили кому в графі про листове залізо, завдяки чому з нього брали те ж мито, що й на звичайний метал. Друкарська помилка була виявлена тільки через 15 років. За цей час держава втратила мито на суму майже 50 мільйонів доларів.

❖ 2. КУЛЬТУРА СПІЛКУВАННЯ: «НЕ СУДИ ПРО ІНШИХ ПО СОБІ...»

Щоб уникнути помилок у розумінні інших людей, варто передусім не забувати про те, що інший означає той, що відрізняється від мене. «Не суди про інших по собі» - елементарне правило взаєморозуміння, про яке нерідко забувають, ставлячи знак рівності там, де доречніше було б поставити знак питання.

Брак культури спілкування виявляється в невмінні сперечатися, коректно висловлювати критичні зауваження, попереджувати конфлікти. Для цього потрібно перебороти стандартне ставлення до сприйняття інших людей, виробити індивідуальний еталон ставлення до них, навчитися слухати, чути й розуміти.

Для прикладу пригадаємо легенду про мову.

Якось один вельможя, зізвавши до себе гостей, поцікавився у мудреця, що на світі найкраще. Мудрець відповів:

- *Найкраще у світі – це мова. За допомогою мови будуються міста, розвивається культура народів. За допомогою мови ми вивчаємо науки і одержуємо знання. За допомогою мови люди можуть зрозуміти одне одного, вирішувати різні питання, просити, вітати, миритися, виконувати прохання, надихати на подвиги, виражати радість, освідчуватися в коханні. Тому немає нічого кращого за мову.*

Таке міркування сподобалося присутнім. Тоді вельможа поцікавився у мудреця, що на світі найгірше. Мудрець відповів:

- *Найгірше у світі – це мова. Усі здивувалися такій відповіді, а мудрець пояснив:*
- *За допомогою мови люди засмучують і розчаровують одне одного, можна обманювати, хитрувати, сваритися. Мова може зробити людей ворогами, призвести до війни, нею наказують руйнувати міста і навіть держави, вона може приносити в наше життя горе і зло, принижувати, ображати. Чи може бути щось гірше за мову?! Не всім було приємно слухати цю відповідь.*

То ж завжди маємо пам'ятати про культуру спілкування: «Скажи щонебудь, щоб я тебе почув» (Сократ).

❖ 3. **НАГОЛОС – ДУША СЛОВА**

Поставиш наголос незвично –

І вже міняються слова.

Так форма вислову нова

Міня семантику магічно

(Олекса Різників, одеський письменник).

Деякі слова мають подвійний наголос:

бАйдуже – байдУже, веснянИЙ – весняЯний, доповідАч – доповідІдач, завждИ – зАвжди, дОговору – договОру, кОрисний – корИсний, мАбуть – маБУть, м'Язовий, м'язОвий, нАшивка – нашИвка, нАтрос – натрОє, пОмилка – помИлка, прОстий – простИЙ, пЕрвісний – первІсний, тАкож – такОж.

Закономірності наголошування:

- числівники на -нАдцять: одинАдцять, чотирнАдцять
- слова з -мЕтр: кіломЕтр, децимЕтр
- слова з -крАтія: бюрокрАтія, демокрАтія
- слова з -лОг: монолОг, діалОг, каталОг

- слова з -пИсний: літопИсний, правопИсний
- інфінітив на –тИ: навестИ, піднестИ, відвезтИ, везтИ, кластИ, нестИ
- котрИЙ, котрА, котрІ, котрЕ
- Україна, український, українець, українка.

Змінюється значення слова:

мАсла – масла, бАтьків – батьків, дорОга – дорога, зАводь – заводь,
бІлок – білок, гОри – гори.

Наголошуймо правильно:

абИколи, абИяк, босОнiж, віч-нА-віч, всьогО- нА-всього, допИзна, завИдна,
зАново, затЕпла, здАВна, здАлеку, зОвсім, зОзла, нАчисто, одИн в одИн,
позАторік, по-новОму, попЕреду, посерЕдині, по-твОєму

❖ 4. ТИПОВІ ПОМИЛКИ У СЛОВОВЖИВАННІ

Неправильно

Біля двох років
вважати необхідним
двічі в місяць
дякуючи підтримці
з деяких пір
з приводу святкування
не дивлячись на труднощі
до краю виснажений
в силу обставин
як говориться
вірно пояснити
на сьогоднішній день
додаткові навантаження
йти за водою
назвати по прізвищу
по вашій вині
по вихідних
по вечорах
по справах
чемпіон по тенісу
підручник по фізиці
великий по обсягу
ліки від застуди

правильно

близько двох років
вважати за необхідне
двічі на місяць
завдяки підтримці
з деякого часу
з нагоди святкування
незважаючи на труднощі
україн виснажений
через обставини
як то кажуть, мовляв
правильно пояснити
на сьогодні
додаткове навантаження
йти по воду
назвати по прізвищу
з вашої вини
у вихідні (вихідними)
вечорами
у справах
чемпіон з тенісу
підручник з фізики
великий за обсягом
ліки проти застуди

оплатити за проїзд
на наступний день
в десять годин
по наказу
поставити в приклад
на українській мові
зробив при умові
пропустити із-за хвороби
п'ять метрів на секунду
враження про виставу

оплатити проїзд
наступного дня
о десятій годині
за наказом
поставити за приклад
українською мовою
зробив за умови
пропустити через хворобу
п'ять метрів за секунду
враження від вистави

❖ 5. ВИМОВА ГОЛОСНИХ ЗВУКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

1. Голосні в українській мові у наголошеній позиції вимовляються чітко і виразно.
2. Голосні [і], [а], [у] вимовляються чітко і виразно і в ненаголошених складах.
3. Ненаголошений [е] вимовляється з наближенням до [и], а ненаголошений [и] вимовляється з наближенням до [е].
4. Ненаголошений звук [о], як і наголошений, теж вимовляється голосно, ніколи не перетворюючись на [а], як у російській мові.

❖ 6. РОЗРІЗНЯЙМО

Пароніми (від дав.-гр. («близька мова»)) – це слова досить близькі за звуковим складом і звучанням, але різні за значенням. Часто вони мають спільний корінь, а різняться лише суфіксом, префіксом чи закінченням. Незначна відмінність у вимові призводить до помилок, тому варто приділяти увагу вживанню малознайомих слів, додатково перевіряючи їх тлумачення.

- **ЗагрОжувати.** 1. Містити в собі або становити собою якусь небезпеку; бути неминучим для когось (*загрожувати народам*). 2. Говорити щось із погрозою, попереджати про що-небудь (*загрожувати, зруйнувати*).
- **ПогрОжувати.** Грозити покаранням, залякувати чим-небудь (*погрожувати війною*).
- **ЗагрОза.** У сполученні: *загроза страшна, воєнна; відвернути загрозу*.
- **ПогрОза.** У сполученні: *погроза відверта, неприхована; вдаватися до погрози*.
- **ЗмУшувати.** Спонукаати, заставляти когось виконувати щось, робити що-небудь (*змушувати працювати*).

- **Примушувати.** 1. Вимагати від когось виконання чогось проти його волі, бажання (*примушувати вийти, скоритися*). 2. Те саме, що змушувати (*говорити правду*).

Бажаємо успіхів у вивченні та вдосконаленні володіння українською мовою, виробленню мовної стійкості у робочому і повсякденному спілкуванні.

Сподіваємося, що матеріали цього онлайн - журналу допоможуть Вам у цьому.

Нагадуємо мовні обов'язки:

- Розмовляй рідною мовою – своєю і свого народу: скрізь, де її розуміють, з усіма, хто її розуміє. Не поступайся своїми мовними правами заради вигоди, привілеїв, лукавої похвали – це зрада свого народу.
- Ставлення до рідної мови має бути таким, як до рідної матері: її люблять не за якість принади чи вигоди, а за те, що вона – мати.
- Допомагай кожному, хто хоче вивчити українську мову.

Література

1. *Авраменко О. 100 експрес-уроків української. Книголав, 2017*
2. *Із книги: Василь Іванишин, Ярослав Радевич-Винницький. Мова і нація. Липень, 2022*
3. *Хворостяний І.Г. Українська мова: лайфхаки/ Харків, 2018*
4. *Різників Олекса. Українська мова – спадщина тисячоліть. Київ, 2017*
5. *Новий український правопис: коментарі, завдання та вправи. 5-11 класи. Вид. група «Основа», 2019*